

LIBRIS

We know
books

**ALEKSEI
NAVALNÎI
PATRIOT**

MEMORII

Traducere din limba engleză de
GABRIEL TUDOR

LITERA
București

PARTEA I: LA UN PAS DE MOARTE

Capitolul 1	9
Capitolul 2	20

PARTEA A II-A: FORMAREA

Capitolul 3	31
Capitolul 4	55
Capitolul 5	74
Capitolul 6	84
Capitolul 7	103
Capitolul 8	131
Capitolul 9	167

PARTEA A III-A: MUNCA

Capitolul 10	179
Capitolul 11	191
Capitolul 12	202
Capitolul 13	210
Capitolul 14	220
Capitolul 15	231
Capitolul 16	243
Capitolul 17	249
Capitolul 18	265

PARTEA A IV-A: ÎNCHISOAREA

2021	279
2022	421
2023	450
2024	469

<i>Epilog</i>	473
---------------	-----

<i>Notă despre autor</i>	480
--------------------------	-----

Chiar nu este dureros să mori. Dacă nu aș fi simțit că îmi dau ultima suflare, nu m-aș fi întins niciodată pe podea, chiar lângă toaleta avionului. După cum vă puteți imagina, nu era tocmai curat acolo.

Zburam spre Moscova de la Tomsk, în Siberia, și mă simțeam foarte mulțumit. Peste două săptămâni urmau să aibă loc alegeri regionale în mai multe orașe din Siberia, iar eu și colegii mei de la Fundația Anticorupție (ACF) intenționam să învingem partidul de guvernământ, Rusia Unită. Acest fapt ar fi transmis un mesaj important – anume că Vladimir Putin, deși se afla la putere de douăzeci de ani, nu era nici atotputernic, nici deosebit de apreciat în acea parte a Rusiei, în ciuda faptului că numeroși locuitori din regiune priveau prezentatori și propagandiști cum aduceau nonstop osanale la televizor liderului națiunii.

Vreme de câțiva ani, mi se interzisese să candidez la vreo funcție. Statul nu recunoștea partidul politic pe care îl conduceam și refuzase recent să-l înregistreze oficial, a noua oară în opt ani. Cumva, de fiecare dată „nu reușeam să completăm corect formularele“. Iar în rarele ocazii în care unul dintre candidații noștri reușea să-și treacă numele pe buletinul de vot, se găseau cele mai nefondate pretexte pentru a-i refuza eligibilitatea. Provocarea cu care se confrunta rețeaua noastră – care avea, la momentul ei de apogeu, aproape optzeci de filiale regionale, fiind una dintre cele mai mari din țară, deși era supusă unor atacuri constante din partea statului – necesita, prin urmare, o îndârjire de-a dreptul nebunească de a câștiga niște alegeri la care ni se interzisese să participăm.

Într-o țară cu sistem politic autoritar, ca Rusia, unde de mai bine de două decenii regimul făcuse o prioritate din a le insufla alegătorilor convingerea că sunt neputincioși și că nu pot schimba

IBDIS

We know

nimic, nu a fost niciodată ușor să convingi oamenii să iasă la vot. Dar, pe de altă parte, veniturile rușilor de rând fuseseră în scădere șapte ani la rând. Dacă măcar o treime dintre cei sături de regim ar fi putut fi atrași spre cabinele de vot, nici unul dintre candidații lui Putin nu ar fi avut vreo șansă. Dar cum să convingi oamenii să voteze? Prin persuasiune? Oferind recompense? Am ales varianta de a-i face pe oameni să se înfurie de-a binelea.

În ultimii câțiva ani, eu și colegii mei am filmat o telenovelă fără de sfârșit despre corupția din Rusia. În ultima vreme, aproape fiecare episod adunase între trei și cinci milioane de vizualizări pe YouTube. Având în vedere realitățile din Rusia, am renunțat de la bun început la abordarea jurnalistică timidă a calificativelor nesfârșite – „presupus“, „posibil“, „aparent“ –, atât de îndrăgite de consilieri juridici. Am numit hoțul – hoț, iar corupția – corupție. Dacă cineva avea o proprietate imensă, nu ne limitam la a-i semna existența, ci o filmam cu drone și arătam proprietatea respectivă în toată splendoarea ei. Apoi aflam valoarea acesteia și o comparam cu venitul modest pe care birocratul care o deținea îl declara oficial.

Despre corupție se poate teoriza la nesfârșit, dar eu am preferat o abordare mai directă, cum ar fi să studiez fotografiile de la nunta secretarului de presă al președintelui și, în momentul în care aceasta săruta mireasa, să focalizez obiectivul pe spectaculosul ceas care se iveaua de sub mâneca lui. Am obținut confirmarea unui furnizor elvețian că respectivul ceas costă 620 000 de dolari și am dezvăluit asta cetățenilor țării noastre, unde o persoană din cinci trăiește sub pragul sărăciei – 160 de dolari pe lună, ceea ce ar putea fi descris mai precis drept „pragul mizeriei“. Iar după ce-ți înfurii suficient de mult urmăritorii de pe YouTube cu nerușinarea oficialităților corupte, le indici apoi un site care enumerează persoanele din regiunile lor pe care ar trebui să le voteze dacă nu vor să continue să susțină viața de lux a birocraților.

Ideea a funcționat.

Ne-am distrat și ne-am indignat publicul în același timp cu imagini ale vieții pe care o duc „modeștii patrioți care ne guvernează țara“, explicând cum funcționează mecanismele corupției

IBDIS

We know
books

și făcând apel la acțiuni practice pentru a provoca daune maxime sistemului lui Putin. Nu am rămas niciodată în pană de materiale.

Privind prin hubloul avionului, mă gândeam că acum aveam suficiente imagini pentru a încărca două sau trei videoclipuri pe YouTube despre corupția din orașele siberiene. Acestea aveau să fie vizionate de câteva milioane de oameni – dintre care câteva sute de mii, care locuiau în Novosibirsk și Tomsk, nu numai că le-ar fi vizionat, dar ar fi fost suficient de înfuriați pentru a da curs apelului nostru de a merge la urne și a vota împotriva candidaților partidului lui Putin.

Am zâmbit ironic când mi-am amintit tentativele disperate ale autorităților de stat, care știau ce punem la cale, de a ne bloca planul. Pentru oficialii de la toate nivelurile, călătoriile mele prin Rusia erau ca muleta pentru un taur de coridă. Considerau vizitele mele amenințătoare și fabricau neîncetate acuzații penale spre a mă împiedica să călătoresc prin țară, deoarece un inculpat într-un proces penal nu poate părăsi regiunea sa de reședință. Din 2012, stătusem un an în arest la domiciliu și alți câțiva având o interdicție de a părăsi Moscova.

Cu două luni înainte, la instigarea postului de televiziune de propagandă Russia Today, controlat de stat, fusese deschis împotriva mea un alt dosar penal de-a dreptul ridicol, sub acuzația de „defăimare a unui veteran de război“, însoțit de un alt ordin care îmi interzicea să plec din Moscova. Am considerat restricția ilegală, am ignorat-o și am plecat în Siberia în această ultimă călătorie de investigații. Colegii mei și cu mine aduceam acum acasă sute de gigabiți cu filmări, inclusiv interviuri cu membri ai opoziției locale și o filmare cu reședința unui parlamentar progubernamental, aflată pe o insulă privată, păzită cu strictețe. Imaginile fuseseră criptate și încărcate pe server, fiind gata de a fi editate.

Abia așteptam să înving Rusia Unită în Tomsk și să o las cel puțin cu nasul plin de sânge la Novosibirsk. Simțeam o satisfacție nemaipomenită la gândul că, în ciuda intimidărilor din ce în ce mai mari – în ultimii doi ani avuseseră loc peste trei sute de raiduri în birourile filialelor noastre, oameni purtând cagule negre scoțând ușile din țâțâni, scotocind peste tot, confiscând telefoane

și computere – nu făcuserăm decât să devenim mai puternici. Firește, cu cât acest lucru era mai plăcut pentru mine, cu atât era mai neplăcut pentru Kremlin și pentru Putin personal – și probabil de aceea a și ordonat „să se inițieze măsuri active“. Aceasta este expresia folosită în mod tradițional de ofițerii KGB și FSB când își scriu memoriile. Scăpați de persoană și scăpați de problemă.

În viața de zi cu zi, oamenilor li se pot întâmpla tot felul de lucruri rele. Ai putea fi mâncat de un tigru. Cineva dintr-un trib ostil te poate lovi cu sulița în spate. S-ar putea să-ți rețezi un deget pe când încerci să-i dovedești partenerei de viață abilitățile tale culinare sau să-ți pierzi piciorul, manevrând neatent o drujbă în garaj. O cărămidă poate cădea în capul cuiva ori altcineva poate cădea de la fereastră. Apoi există atât de obișnuitele atacuri de cord și alte tragedii dureroase, dar deloc surprinzătoare.

Sper că puțini dintre cititorii mei s-au trezit cu o suliță în spate ori au căzut de la fereastră, dar este destul de ușor să ne imaginăm cum s-ar putea simți într-o astfel de situație. Experiențele noastre de viață și observarea altora ne permit să cunoaștem pe viu astfel de senzații. Sau cel puțin la asta mă gândeam înainte de a mă urca în acel avion.

Din respect pentru convențiile cărților polițiste, voi încerca să relatez tot ce s-a întâmplat în acea zi cât mai exact posibil, pe principiul consacrat că un detaliu aparent insignifiant poate oferi cheia pentru dezlegarea enigmei.

Este 20 august 2020. Sunt în camera mea de hotel din Tomsk. Ceasul deșteptător sună la 5.30 dimineața. Mă trezesc fără efort și mă îndrept spre baie. Fac un duș. Nu mă bărbieresc. Mă spăl pe dinți. Deodorantul *roll-on* este gol. Mă frec cu plasticul uscat la subraț înainte de a arunca deodorantul la coș, unde va fi descoperit de colegii mei câteva ore mai târziu, când vor veni să cerceteze camera de hotel. Mă acopăr cu cel mai mare prosop agățat în baie, mă întorc în dormitor și mă întreb cu ce să mă îmbrac. Am nevoie de chiloți, șosete, un tricou. Fiind unul dintre acei oameni care cad într-o ușoară stare de stupeoare când trebuie să-și aleagă hainele, privesc, preț de vreo zece secunde, lucrurile din valiza deschisă.

LBBIS

We know
books

Un gând jenant îmi trece prin minte. Aș putea să port tricoul de ieri? În definitiv, în doar cinci ore voi fi acasă, unde voi face din nou duș și voi avea haine de schimb. Nu, nu ar fi corect. Unul dintre colegii mei ar putea observa și ar putea crede că șeful se poartă ca un vagabond.

Hotelul mi-a returnat ieri rufele spălate, așa că scot din pachet un tricou și o pereche de șosete. În valiză găsesc chiloți curați. Mă îmbrac și mă uit la ceas: 5.47. Nu trebuie să pierd avionul: este joi, iar eu sunt sclavul zilelor de joi. În fiecare joi, orice s-ar întâmpla, intru în direct la ora 20.00, exprimându-mi opinia cu privire la evenimentele petrecute în ultima săptămână în Rusia. *Rusia viitorului cu Aleksei Navalnii* este una dintre cele mai populare emisiuni online din țară, urmărită în direct pe internet de 50 000–100 000 de persoane și având până la 1,5 milioane de vizualizări după postare. În acest an, audiența nu a scăzut sub un milion de oameni. (Dacă nu ar fi fost joi, aș mai fi rămas câteva zile în Siberia. Astăzi, doi colegi vor călători cu mine, iar alți câțiva vor rămâne să termine documentarea.)

Este 6.01. Nu-mi place să întârzi, dar, ca de obicei, nu mi-am amintit să împachetez totul: cureaua mea zace pe scaun. Trebuie să deschid valiza, să pun cureaua înauntru și să fac exercițiul cunoscut tuturor celor care au încercat să închidă o valiză prea plină. Mă apăs pe ea cu toată greutatea, o închid și o implor mental să nu se deschidă când îmi ridic mâinile.

La 6.03 sunt jos, în holul hotelului, unde mă așteaptă secretara mea de presă – Kira Iarmîș – și Ilia Pahomov, asistentul meu. Ne urcăm în taxiul comandat de Ilia și ne îndreptăm spre aeroport. Pe drum, șoferul oprește la o benzinărie; este un pic neobișnuit, deoarece de obicei taximetriștii alimentează între cursele cu pasageri, dar uit repede de asta.

La aeroport găsim același regulament idiot ca peste tot în Rusia. Trebuie să treci printr-un detector de metale cu bagajele, când nici măcar nu ai intrat în clădire. Acest lucru înseamnă să stai la două cozi și să treci prin două puncte de control. Totul este foarte lent, și invariabil în fața ta se află un tip care uită să-și scoată telefonul din buzunar. Scannerul bipăie. Tipul a uitat să-și scoată și ceasul. Scannerul bipăie

LEADIS | We know
books

din nou. Înjurându-l în gând pe idiot, trec prin cadrul metalic și, bineînțeles, scanerul bipăie din nou. Am uitat să-mi scot ceasul. „Îmi pare rău!“, îi spun pasagerului aflat la coadă, în spatele meu, și citesc în ochii lui tot ce gândeam și eu cu zece secunde mai devreme.

Nu am de gând să las asemenea prostii să-mi strice buna dispoziție. În curând voi fi acasă, săptămâna de lucru se va încheia și voi petrece weekendul cu familia mea. Ce sentiment minunat!

Kira, Ilia și cu mine ajungem în curând în mijlocul terminalului, un grup clasic de oameni aflați într-o călătorie de afaceri, dimineața devreme. Mai este o oră până la decolare. Ne uităm în jur, întrebându-ne ce să facem până când zborul nostru va fi anunțat.

– De ce nu mergem să bem o ceașcă de ceai? sugerez eu.

Așa facem. Ar fi trebuit să-mi beau ceaiul mai elegant, pentru că la trei mese distanță stă un tip care filmează pe furis. El va posta silueta mea cocoșată pe Instagram cu descrierea „Navalnîi, reperat pe aeroportul din Tomsk“, iar filmul va fi ulterior vizionat de un număr imposibil de ori și analizat secundă cu secundă. Va arăta și o chelneriță care vine și îmi oferă ceaiul, într-un pahar de carton de culoare roșie. Nimeni altcineva nu atinge paharul.

Intru într-un magazin din aeroport numit „Suvenire din Siberia“ și cumpăr bomboane. În timp ce mă duc să plătesc, încerc să mă gândesc la o glumă pe care să i-o spun soției mele, Iulia, când îi ofer bomboanele, după ce ajung acasă. Nu-mi vine nimic în minte. Dar nu contează, mă voi gândi la ceva.

Îmbarcarea este anunțată, iar la ora 7.35 ne arătăm pașapoartele și ne urcăm în autobuzul cu care vom parcurge cei 150 de metri până la avion.

Este un zbor aglomerat, iar în autobuz este un pic de agitație. Un tip mă recunoaște și mă roagă să facem un selfie. Sigur, nici o problemă. După aceea, alți oameni renunță la inhibiții, și poate încă zece se înghesuie spre mine pentru a obține o fotografie. Zâmbesc bucuros în telefoanele altora și, ca întotdeauna în astfel de momente, mă întreb câți știu cu adevărat cine sunt și câți au decis să facă o poză doar bănuind că aș fi cineva. Aceasta este o ilustrare perfectă a definiției unei celebrități minore, date de

IBDIS

We know

Sheldon Cooper în *Teoria Bing Bang*: „De îndată ce explici cine este tipul, mulți oameni îl vor recunoaște“.

În timp ce urcăm în avion, se fac mai multe fotografii, iar Kira, Ilia și cu mine suntem printre ultimii care ne ocupăm locurile. Acest lucru mă neliniștește, deoarece am un rucsac și o valiză ce trebuie să fie depozitate. Dacă toate spațiile de depozitare de deasupra scaunelor sunt deja ocupate? Nu vreau să fiu pasagerul trist care se învârte prin avion cerând echipajului să găsească un loc și pentru bagajul său de mână.

Până la urmă, totul se dovedește a fi în regulă. Există suficient loc deasupra capului pentru valiză, iar eu mă așez pe locul de la geam și îmi pun rucsacul între picioare. Colegii mei știu că prefer să stau pe locul de la geam, astfel încât să mă poată izola de oricine ar dori să discute despre situația politică din Rusia. În general, sunt bucuros să stau de vorbă cu oamenii, dar nu într-un avion. Întotdeauna există o mulțime de zgomote de fond și nu-mi place deloc perspectiva de a avea în față, la doar douăzeci de centimetri distanță, pe cineva care să strige la mine: „Investighezi corupția, nu-i așa? Ei bine, stai să-ți povestesc cazul meu“.

Rusia este construită pe corupție și toată lumea are un caz.

Starea mea de spirit, deja grozavă, devine mai bună pe măsură ce aștept cu nerăbdare trei ore și jumătate de relaxare completă. Mai întâi o să mă uit la un episod din *Rick și Morty*, apoi o să citesc.

Îmi prind centura de siguranță și îmi scot adidașii. Avionul începe să ruleze pe pistă. Cotrobăi prin rucsac, îmi scot laptopul și căștile, deschid folderul *Rick și Morty* și aleg un sezon la întâmplare, apoi un episod. Am noroc din nou: este cel în care Rick se transformă într-o murătură. Îl ador.

Un însoțitor de zbor care trece pe lângă mine mă privește ciudat, dar nu-mi cere să închid laptopul, așa cum prevede o reglementare învechită privind securitatea aeronavelor. Iată unul dintre avantajele de a fi o celebritate minoră. Ziua de azi merge chiar bine.

Apoi lucrurile o iau razna.

Mulțumită aceluia steward amabil, acum știu exact momentul în care am simțit că e ceva în neregulă. După optsprezece zile de comă, douăzeci și șase de zile de terapie intensivă și încă treizeci

IBDIS

We know

și patru de zile de spitalizare, îmi pun mănuși, îmi curăț laptopul cu un șervețel înmuiat în alcool și constat că trecuseră douăzeci și unu de minute de la începutul episodului.

Este nevoie de un eveniment cu adevărat ieșit din comun care să mă împiedice să mă uit la *Rick și Morty* în timpul decolării – turbulențele nu ar fi suficiente –, dar mă uit la ecran și nu mă pot concentra. O transpirație rece începe să-mi curgă pe frunte. Ceva foarte, foarte ciudat și rău mi se întâmplă. Trebuie să închid laptopul. Sudoarea rece îmi șiroiește pe frunte. Atât de multă încât o rog pe Kira, care stă în stânga mea, să îmi dea un șervețel. Este absorbită de e-bookul ei și, fără să ridice privirea, scoate un pachet de șervețele din geantă și mi-l întinde. Folosesc unul. Apoi un al doilea. Cu siguranță ceva nu este în regulă. Nu seamănă cu nimic din ce am trăit vreodată. Nici măcar nu mi-e clar prin ce trec. Nu mă doare nimic. Am doar un sentiment ciudat că întregul meu sistem e pe cale să cedeze.

Mă gândesc că trebuie să fie de vină răul de avion, întrucât am stat cu ochii în ecran în timpul decolării. Îi spun pe un ton ezitant Kirei:

– Ceva nu e în regulă cu mine. Crezi că ai putea să vorbești puțin cu mine? Am nevoie să mă concentrez pe sunetul vocii cuiva.

Este, fără îndoială, o cerere ciudată, dar, după o clipă de surprindere, Kira începe să-mi povestească despre cartea pe care o citește. Reușesc să înțeleg ce spune, dar asta presupune un efort aproape fizic. Simt cum concentrarea mea se estompează cu fiecare secundă. În câteva minute îi văd doar buzele mișcându-se. Aud sunete, dar nu pot înțelege ce-mi spune, deși Kira îmi povestește mai târziu că am rezistat vreo cinci minute, murmurând „Îhî!” și „Aha!” și chiar cerându-i să repete mai clar ce-a zis.

Un însoțitor de zbor apare pe culoarul avionului împingând un cărucior cu băuturi. Încerc să mă gândesc dacă nu ar trebui să iau niște apă. După spusele Kirei, omul a rămas acolo, așteptând. M-am uitat la el în tăcere timp de zece secunde, până când atât ea, cât și el au început să se simtă stânjeniți. Apoi am spus:

– Cred că chiar trebuie să mă ridic.

Mă hotărâsem să merg să-mi stropesc fața cu apă rece, crezând că asta m-ar face să mă simt mai bine. Kira i-a dat un ghiont lui Ilia,

LBBIS

We know
books

care dormea pe scaunul dinspre culoar, și m-au lăsat să ies. Eram în șosete. Nu că nu aș fi avut puterea să-mi pun la loc adidașii, doar că în acel moment chiar nu mă mai deranjam să fac asta.

Din fericire, toaleta era liberă. Fiecare acțiune necesită reflecție, deși de obicei nu ne dăm seama de asta. Trebuia să fac un efort conștient pentru a înțelege ce se întâmpla și ce trebuia să fac în continuare. Aceasta este toaleta. Trebuie să gădesc încuietoarea. Sunt lucruri de culori diferite. Probabil că asta este încuietoarea. Împinge-o încoace. Nu, în sens invers. Bun, aici este robinetul. Trebuie să apăs pe el. Cum să fac asta? Cu mâna. Unde este mâna mea? Acolo este. Apă. Trebuie să mă stropesc cu ea pe față. În adâncul minții mele există un singur gând, care nu necesită nici un efort și care înlătură orice altceva: *Nu mai rezist*. Îmi clătesc fața, mă așez pe toaletă și îmi dau seama pentru prima dată: *Sunt terminat*.

Nu m-am gândit: *Probabil sunt terminat*, ci am știut că sunt.

Încercați să vă atingeți încheietura mâinii cu un deget al celeilalte mâini. Simțiți ceva pentru că organismul vostru eliberează acetilcolină și un semnal nervos anunță creierul despre această acțiune. O vedeți cu ochii și o identificați prin simțul tactil. Acum faceți același lucru cu ochii închiși. Nu vă vedeți degetul, dar vă puteți da seama cu ușurință când vă atingeți încheietura mâinii și când nu. Acest lucru se datorează faptului că, după ce acetilcolina transmite un semnal între celulele nervoase, organismul secretă colinesterază, o enzimă care oprește semnalul când sarcina este îndeplinită. Aceasta distruge acetilcolina „folosită“ și, odată cu ea, toate urmele semnalului transmis către creier. Dacă acest lucru nu s-ar întâmpla, creierul ar primi semnale despre atingerea încheieturii mâinii de nenumărate ori, de milioane de ori. Ar fi similar cu un atac de tip DDOS (*Distributed Denial of Service*) asupra unui site: dați click o singură dată și site-ul se deschide; dați click de un milion de ori pe secundă și site-ul se blochează.

Pentru a rezista unui atac DDOS, puteți reîncărca serverul sau instala unul mai puternic. În cazul ființelor umane, situația este mai puțin simplă. Bombardat de miliarde de semnale false, creierul unui om devine complet dezorientat, fiind incapabil să proceseze ce se întâmplă și, în cele din urmă, se oprește. După un timp,

respirația aceluși om, care, la urma urmei, este de asemenea controlată de creier, încetează.

Astfel acționează agenții neurotoxici.

Mai fac un efort și îmi verific mental corpul. Inimă? Nici o durere. Stomac? Totul este în regulă. Ficatul și celelalte organe interne? Nici măcar cel mai mic disconfort. Per total? Îngrozitor. Este prea mult și sunt pe cale să mor.

Cu greu mă stropesc cu apă pe față a doua oară. Vreau să mă întorc pe scaunul meu, dar nu cred că voi fi în stare să ies singur din toaletă. Nu voi fi în stare să găsesc încuietoarea. Văd totul clar. Ușa este în fața mea. Încuietoarea este și ea acolo. Am destulă forță, dar să mă concentrez pe acea încuietoare stupidă, să mă întind către ea și să o trag în direcția corectă mi se pare cumplit de greu.

Cumva, reușesc să ies. Pe culoar văd un șir de oameni care nu par deloc mulțumiți. Probabil că am stat în toaletă mai mult decât am crezut. Nu mă comport ca un bețiv – nu mă clatin, nimeni nu arată cu degetul spre mine. Sunt doar un alt pasager. Ulterior, Kira mi-a spus că am părăsit locul de la fereastră cu gesturi firești, trecând destul de ușor de ea și de Ilia. Doar că păream foarte palid.

Stau în picioare pe culoar și îmi zic în gând că ar trebui să cer ajutor. Dar ce îi pot cere însoțitorului de zbor? Nici măcar nu pot articula ce se întâmplă sau de ce am nevoie.

Mă uit înapoi spre scaune, dar apoi mă îndrept spre cealaltă parte. Acum mă aflu în fața bucătăriei – cinci metri pătrați cu cărucioare cu mâncare –, locul spre care mergi într-un zbor lung dacă vrei ceva de băut.

Scriitorii adevărați sunt oameni speciali, să știți. Când sunt înțrebat cum e să mori din cauza unei arme chimice, îmi vin în minte două asocieri: Dementorii din *Harry Potter* și Nazgûlul din *Stăpânul inelelor* de Tolkien. Sărutul unui Dementor nu doare: victima simte doar cum viața iese din el. Principala armă a Nazgûlilor este capacitatea lor terifiantă de a te face să-ți pierzi voința și puterea. Stând pe culoar, mă simt ca și cum aș fi sărutat de un Dementor, în vreme ce un Nazgûl așteaptă în apropiere. Sunt copleșit de imposibilitatea de a înțelege ce se întâmplă. Viața se scurge din mine, iar eu nu mai

LIBRIS

We know
books

am voința de a rezista. *Sunt terminat.* Acest gând preia cu totul, în mod rapid și puternic, controlul de la *nu mai rezist.*

Însoțitorul de zbor mă privește ciudat. Pare a fi același tip care s-a prefăcut că nu-mi observă laptopul. Fac încă un efort pentru a găsi cuvintele pe care să i le spun. Spre surprinderea mea, reușesc:

– Am fost otrăvit și sunt pe cale să mor.

Se uită la mine fără să pară alarmat, surprins sau îngrijorat – de fapt îl observ chiar schițând un zâmbet.

– Ce vreți să spuneți? întrebă el.

Expresia i se schimbă radical când mă privește cum mă întind la picioarele lui pe podeaua bucătăriei. Nu cad, nu mă prăbușesc, nu-mi pierd cunoștința. Dar simt din toată ființa mea că este inutil și aiurea să mai stau în picioare pe culoar. În definitiv, sunt pe moarte, iar oamenii mor – corecțai-mă dacă greșesc – stând culcați.

Mă întind pe o parte și rămân cu ochii ațintiți pe perete. Nu mai simt nici un fel de senzație ciudată sau de anxietate. Oamenii încep să alerge în jurul meu și aud țipete de panică.

O femeie îmi strigă aproape de ureche:

– Spuneți-mi, vă simțiți rău? Aveți un atac de cord?

Scutur slab din cap. Nu, nu am nici o problemă cu inima. Am suficient timp să mă gândesc: *Tot ce se spune despre moarte este o minciună.* Nu-mi trece toată viața pe dinaintea ochilor. Nu-mi apar chipurile celor dragi, care au murit. Nu văd nici îngeri și nici vreo lumină orbitoare. Mor uitându-mă la un perete. Vocile devin nedeslușite, iar ultimele cuvinte pe care le aud sunt cele ale femeii care strigă lângă mine:

– Nu, nu, rămâneți treaz, rămâneți treaz.

Apoi am murit.

Spoiler alert: de fapt, n-am murit.